

Тема 1. Ціннісний підхід до дійсності.

План.

1. Виникнення ціннісного підходу.
2. Класифікація цінностей.
3. Трансформація цінностей в сучасному світі.

1. Виникнення ціннісного підходу.

Вперше визначення поняттю «цінність» надав Ф.Знанецький (1882-1958). Також ввів до наукового обігу поняття «установка». Без врахування ціннісного фактору теорії є прив'язаними то емпірії та нездатними до широких узагальнень. Хоча теорія «здорового глузду» виявилась успішною, вона не може пояснити всі аспекти соціальної дії людини. Нехтування даним аспектом призводить до методологічних помилок, які проявляються у наступних позиціях:

- люди здатні однаково реагувати на одні й ті ж самі дії;
- викорінення несприятливих факторів достатньо, щоб людина почала діяти з користю для себе та суспільства.

Саме відсутність врахування даного аспекту призводить до «гальмування» суспільних змін: реформатори користуються ідеєю загального блага та думкою про зміну поведінки людей, однак в реальності такі зміни швидко не відбуваються або не відбуваються взагалі (приклад – неуспішність антиалкогольних кампаній + крах концепції «суспільства знань» та тези про те, що задоволення матеріальних потреб призводить до подальшого розвитку духовних) + приклад автора – переселення селян до іншої країни не призвело до поліпшення клімату в спільноті (приклад – емігранти в Німеччині та повернення на батьківщину).

Тобто, соціальні зміни можливі за умов трансформації соціальної системи в цілому (приклад – неуспішність національних реформ).

Соціальна цінність – данність, яка володіє доступним для членів соціальної групи емпіричним змістом, по відношенню до якого вона може виступати об'єктом діяльності. Це тільки те, що є значущим, навіть якщо воно не реалізується у безпосередній діяльності.

Соціальна установка – процес індивідуальної свідомості, яка визначає реальну або можливу діяльність індивіда в соціальному світі. Є віддзеркаленням соціальної цінності в особистісному аспекті. Це суб'єктивні орієнтації на певні цінності, яка детермінують певні зразки поведінки. Виділяє цінності – матеріальні, духовні та соціальні; цінністю виступаю також сама людина (гуманістичний підхід).

Проблема формування установок – Гордон Олпорт. Виділив ціннісні орієнтації людини, які складають її стрижень:

1 – теоретичний тип. Тяжіння до точних наук, теорій. Раціональний та критичний підхід до життя;

2 – економічний тип – орієнтація на вигоду та прибуток. Гроші – головна цінність, інформація та знайомства – лише інструменти отримання вигод;

3 – естетичний тип – надає перевагу формі, а не змісту;

4 – соціальний тип – орієнтація на відносини з іншими людьми, які мають будуватись на любові. Всі інші відносини є вторинними;

5 – політичний тип – орієнтація на владу та славу;

6 – релігійний тип – цінністю є служіння богу.

Д.Узнадзе – установка. Є первинною властивістю будь-якого організму. Це схильність до здійснення певного типу дії. Не розглядає її як окремий феномен свідомості. Установка реалізується у діяльності людини. Характеристики:

1 – є цілеспрямованою та виступає механізмом стабілізації діяльності;

2 – звільняє суб'єкта від необхідності контролю в стандартних та повторюваних ситуаціях;

3 – є фактором гальмування динаміки діяльності та засвоєння її нових форм. – приклад: в Києві роблять не так.

Функції цінностей.

1. Конститування сенсу життя та формування духовного стрижню. Чим більше розвинена особистість, тим ясніше та чіткіше її цінності.

2. Орієнтація – можливість вибору із багатьох зразків поведінки. Формування ідеалу, який слугує «проводником» діяльності.

3. Нормативна – орієнтація на суспільні вимоги (? Що відбувається, якщо суспільні не співпадають з індивідуальними. Приклад – Роза Парк, яка відмовилась поступитись місцем білому чоловіку в транспорті).

2. Класифікація цінностей.

Ієрархія цінностей та їх історичність.

Кожна цінність має подвійну основу: в особистості як суб'єкті діяльності та суспільстві як соціокультурній системі. На рівні особистості регулятором виступають потреби та орієнтації. На рівні соціокультурної системи – їх функції та домінуючі типи, якими можуть бути:

1 – традиційні цінності (ті, які є характерними для даної цивілізації);

2 – ліберальні або сучасні цінності (пріоритет індивіда, прагнення до раціональних цілей);

3 – загальнолюдські цінності.

За сферою життя: матеріальні, духовні та соціальні.

За обсягом: індивідуальні, групові та суспільні.

Базові цінності – ті, які виконують орієнтаційну функцію в житті людини та формуються до 18-20 років в процесі соціалізації. Дана система є стійкою, але здатна до трансформації в кризових ситуаціях (приклад: поява реформаторів та майбутньої економічної еліти в умовах розпаду СРСР, «злам» цінностей населення та його дезадаптація, «раніше було краще»).

Схвалювані та заперечувані цінності (їх підтримує меншість або більшість населення).

За строком: термінальні та інструментальні цінності. Термінальні – пов’язані із ідеалами та сенсом життя. Інструментальні – відображають норми та особисті якості індивіда.

Співвіднесення із потребами особистості: вітальні (забезпечення життя – «Воля до життя» Д.Лондона), інтеракціоністські – спілкування, соціалізаційні (засвоєння цінностей, які є схвалюваними в даній групі), смисложиттєві.

3. Трансформація цінностей в сучасному світі.

19-20ст. – трансформація суспільної системи цінностей. Розвиток ідей гуманізму та плюралізму. Співіснування спонтанних та цілеспрямованих ціннісних змін в суспільному масштабі.

Зміна механізми заміни – раніше традиція або суспільна криза (війна, міжкультурні запозичення). Сьогодні – демонстрація та ЗМІ.

Базові цінності:

1 – плюралізм та толерантність (терпимість до «інших»). Проблема – що робити з інструменталізмом);

2 – рівність та відсутність дискримінації (як дивитись на студента під час іспиту або розв’язання трудових конфліктів);

3 – життя людини як найвища цінність (А.Бейвік – неможливо засудити за національними законами навіть до довічного ув’язнення, Англія – спроба відпускати правопорушників на вихідні та комфорт їхнього життя);

4 – особиста активність, творчість та самоорганізація (реформа у компанії Р.Бренсона, Джон Ма – ідея не цінна, якщо я з нею згоден або співпадає з іншими);

5 – соціальна відповідальність бізнесу та турбота про слаборозвинені регіони (Б.Гейтс та клуб тих, хто передасть статки до благодійних організацій);

6 – турбота про оточуюче середовище (діяльність Римського клубу);

7 – захист інтелектуальної власності (процес над Мартіном Шкрелі та обмін інформації в мережі Інтернет);

8 – співвідношення науки і цінностей;

9 – правове забезпечення особистих прав і свобод.